

سوی الگوی مدیریت جهادی

حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیام نوروزی سال ۱۳۹۲ با اشاره به حرکت رو به جلوی ملت ایران در سال گذشته بویژه در رویارویی اقتصادی و سیاسی با جهان استکبار، چشم انداز سال ۹۲ را امیدوارانه و همراه با پیشرفت و تحرک و ورزیدگی و حضور جهادی ملت ایران در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی دانستند و تأکید کردند: با این نگاه، سال ۹۲ را "سال حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی" نامگذاری می‌کنیم. ایشان در بخش دیگری می‌فرمایند: "البته لازم است هم در زمینه اقتصاد، هم در زمینه سیاست، حضور مردم، حضور جهادی باشد. با حماسه و با شور باید وارد شد؛ با همت بلند و نگاه امیدوارانه باید وارد شد؛ با دل پر امید و پر نشاط باید وارد میدانها شد و با حماسه‌آفرینی باید به اهداف خود رسید."

مقام معظم رهبری در بیانات خود در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه (۸/ ۱/ ۹۰) در تبیین مفهوم جهاد می‌فرمایند: جهاد یک بار معنایی ویژه‌ای دارد. هر تلاشی را نمی‌شود گفت جهاد. در جهاد، حضور و رویارویی با دشمن، مفروض است. انسان یک تلاشی می‌کند، دشمنی در مقابل او نیست؛ این جهاد نیست. اما یک وقت شما می‌خواهید یک تلاشی را انجام دهید که بخصوص یک دشمنی سینه به سینه شما ایستاده است؛ این می‌شود جهاد. ممکن است یک وقت این جهاد به شکل قتال باشد ممکن است جهاد مالی باشد؛ ممکن است جهاد علمی باشد؛ ممکن است جهاد فنی باشد؛ همه اینها جهاد است؛ انواع و اقسام جهاد و مبارزه است. اگر بخواهیم در ادبیات امروز ما برای «جهاد» معادلی پیدا کنیم، می‌شود «مبارزه». ایشان داشتن روحیه جهادی را یکی از الزامات پیشرفت تلقی می‌فرمایند: ملت ما از اول انقلاب تا امروز در هر جایی که با روحیه جهادی وارد میدان شده، پیش رفته؛ این را ما در دفاع مقدس دیدیم؛ در جهاد سازندگی دیدیم، در حرکت علمی داریم مشاهده می‌کنیم. اگر ما در بخشهای گوناگون، روحیه جهادی داشته باشیم، یعنی کار را برای خدا، با جدیت و به صورت خستگی‌ناپذیر انجام دهیم - نه فقط به عنوان اسقاط تکلیف - بلاشک این حرکت پیش خواهد رفت. (۸/ ۱/ ۹۰)

با عنایت به بیانات مقام معظم رهبری ملاحظه می‌شود که الگوی اقتضایی مدیریتی کارآمد برای پیشبرد اهداف نظام اسلامی بویژه در مقطع کنونی، گسترش نظری و تدوین نظام مند پیش فرضها و مبانی فکری روحیه جهادی و اشاعه سبک مدیریت جهادی در تمام سطوح سازمانی و ملی است. بر این اساس در این نوشتار به برخی از مهمترین ویژگیهای سبک مدیریت جهادی اشاره می‌گردد:

۱ - در هر مجموعه سازمانی تمامی تلاشها حول محور اهداف مشترکی است که تمام ارکان سازمان موظفند برای تحقق این اهداف بکوشند. یکی از چالشهای اساسی سازمانها در نظام جمهوری اسلامی همسوسازی اهداف سازمان، مدیریت و کارکنان به منظور دستیابی به هدفی عالی به نام قرب الهی است که اهداف تمام ذی نفعان سازمان در پرتو آن مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد به گونه‌ای که هدفی مشروعیت خواهد داشت که موجبات جلب رضایت خداوند را فراهم سازد؛ بر این مبنا ناخالصیها غریب می‌شود و اهدافی ماندگار و قابل پیگیری خواهد بود که تقرب الهی بیشتری را برای اجزای سیستم به ارمغان آورد.

۲ - فرهنگ سازمانی در مدیریت جهادی، تلفیقی از عقلانیت و معنویت است. خلاقیت و نوآوری همراه با خطرپذیری و شهامت، رقابت‌پذیری با رعایت اخلاق حرفه‌ای، تلاش پیوسته همراه با ایثار و از خودگذشتگی، استقلال کاری در عین دین محوری و ولایتمداری، خود باوری و اعتماد به نفس توأم با توکل به خدا، قانونمداری با حفظ کرامت انسانی، رعایت سلسله مراتب سازمانی همراه با تقویت گروه‌های دوستی و غیر رسمی، تمرکز بر وظایف کاری همراه با مسئولیت‌پذیری اجتماعی و دارا بودن شور و هیجان کاری در عین بصیرت و خویشتن داری و... از جمله عواملی است که در فرهنگ سازمانی جهادی جلوه‌گر

می‌شوند.

۳ - تشکیلات در نظام مدیریتی جهادی بر ساختار ایدئولوژیک و مأموریت‌مدار مبتنی است که تمرکزگرایی به حداقل می‌رسد؛ به جای پیچیدگی بر ساده‌سازی تأکید، و با شکل‌گیری جلسات گروهی از غلظت رسمیت بوروکراتیک کاسته می‌شود.

۴ - شایسته‌سالاری در مدیریت جهادی ترکیبی از پابندی به ارزشها، انگیزه‌کاری و توانایی علمی و فنی است به گونه‌ای که افراد در صحنه عمل شایستگی خود را به اثبات می‌رسانند و اعضای سازمان متقاعد می‌شوند که فرد مورد نظر از صلاحیت‌های مدیریتی کافی برخوردار است. بر این اساس به جای اینکه افراد برای رسیدن به پست‌های مدیریتی بکوشند، جامعه سازمانی استعداد‌های مدیریتی را شکوفا می‌سازد و به آنها مشروعیت می‌بخشد.

۵ - بسیج منابع انسانی نقش محوری در مدیریت جهادی دارد به گونه‌ای که بدنه اصلی منابع انسانی را اعضای دواطلب تشکیل می‌دهند که آمادگی دارند با حداقل شرایط و مزایا در خدمت اهداف و آرمان‌های سازمان باشند و به جای اینکه صرفاً وظایف محدودی را دنبال کنند، هر جا که سازمان به خدمات آنها نیازمند باشد، توانایی خود را مخلصانه عرضه نمایند. فرهنگ جهادی به اعضا می‌آموزد که دانش و تجربیات خود را با دیگران به اشتراک بگذارند و به سبک استاد - شاگردی، جانشین‌پروری را سر لوحه اقدامات خود قرار دهند.

۶ - انگیزه‌های کاری در سبک مدیریت جهادی مبتنی بر تأمین نیازهای سطح عالی همچون خودشکوفایی، عزت نفس، نیاز اجتماعی و حس ادای تکلیف در مقابل خداوند است و نیازهای فیزیولوژیکی ابزاری است که تحقق انگیزه‌های الهی را زمینه‌سازی می‌کند. همین انگیزه‌های الهی و ارتقا بخش کرامت انسانی است که ارتباطات همه‌جانبه با خود، دیگران و خدا را معنا می‌بخشد.

۷ - در مدیریت جهادی به جای ایجاد سامانه‌های پیچیده و پر هزینه نظارتی، خودکنترلی و نظارت همگانی مبتنی بر امر به معروف و نهی از منکر نهادینه می‌شود به طوری که افراد به درجه‌ای از خود سازی می‌رسند که کنترل نفس خود را بر عهده می‌گیرند و قبل از اینکه دیگران آنها را پایش کنند به محاسبه رفتار خویشان می‌پردازند و بر خود تکلیف می‌دانند تا در مقابل کجروی دیگران مسئولیت‌پذیر باشند و با رعایت قواعد اخلاقی، امر به معروف و نهی از منکر را جزئی از وظایف اصلی خود قلمداد کنند. نظارت در این نظام کنترلی، بیرونی و رسمی نیست، بلکه بخشی از فرایند ادای وظیفه است که قبل از عمل، هنگام عمل و بعد از آن مورد امعان نظر قرار می‌گیرد.

۸ - مشارکت جهادی فراگیر و مردمی کردن فعالیت‌های عمومی به منظور به کارگیری ظرفیتهای فکری و مادی تمام سطوح اجتماعی برای حل مسائل عمومی جامعه و رویارویی با تهدیدات بیرونی و آفتهای درونی. تجربیات موفق نظام جمهوری اسلامی در خصوص مشارکت فراگیر مردمی در عرصه‌های نظامی (هشت سال دفاع مقدس)، سیاسی (حضورهای حماسی مردم در انتخابات و راهپیماییها)، فرهنگی - اجتماعی (حضور در هیئتهای مذهبی و فعالیتهای خیریه) و اقتصادی (کمکهای مالی به جبهه‌ها، جشن نیکوکاری و ...) نشان می‌دهد که مردم فداکار ایران در برهه‌های مختلف بنا به اقتضانات جامعه، حضوری پررنگ در تمامی عرصه‌ها داشته‌اند که می‌توان این گونه مشارکتها را در سطوح مختلف سازمانی احیا و تقویت کرد. برای تحقق این مهم کافی است به مردم اعتماد، و آنها را در برنامه‌ها سهمیم کرد و امور اجرایی و تصدی‌گری را به آنها سپرد.

اینها بخشی از ویژگیهای مدیریت جهادی است که قطعاً عوامل دیگری را می‌توان به این مجموعه افزود که در این مجال فرصت کافی برای پرداختن به تمامی ابعاد آن وجود ندارد.

سید محمد مقیمی

moghimi@ut.ac.ir